

הרב ד"ר תמיר גרנות פרשת תצווה

גילוי כבוד ה' על המזבח

פתיחה

בשיעור הקרוב נדלג בין פרשת תצווה, פרשתנו, לפרשת שמיני. החלק העיקרי של השיעור יעסוק בתיאור חנוכת מזבח הנחושת, ובמשמעות פרשת התמיד שבסוף פרשתנו.

א. מעמד היום השמיני – הצגת הבעיה

ראשית פרשת שמיני פותחת במילים:

"(א) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לָךְ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחֻטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהִקְרַב לִפְנֵי ה':

(ג) וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לְאָמֹר קַחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחֻטָּאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בֶּן־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

(ד) וְשׁוֹר וְאֵיל לְשִׁלְמִים לְזֶבַח לִפְנֵי ה' וּמִנְחָה בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

(ה) וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָל הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי ה':

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיִּרְא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'" (ויקרא ט)

כמה שאלות מעוררים פסוקים אלה; חלקן נובעות מספקות ביחס לכרוניקה של הקמת המשכן והציווי, אך נוגעות גם בשאלות מהותיות בהבנת המעמד:

היום השמיני הוא ודאי היום השמיני למילואים עליהם מסופר בפרק הקודם (פרק ח).

משה רבנו מצווה את אהרון ובניו וזקני ישראל בסדר עבודה שתכליתו המפורשת היא: גילוי כבוד ה'.

גם לגבי האמצעי (הקרבנות ואסיפת העם) וגם לגבי התכלית (גילוי כבוד ה') לא מצאנו ציווי מפורש מראש.

מהו מקור הציווי של משה? מנין לו שעתיד ה' להתגלות אם לא נאמר לו כך? הרמב"ם אמנם כותב על אתר שיש מקומות רבים בהם משה מצווה על מה שאין בו ציווי מפורש ואנו צריכים להניח שאכן צווה. אולם דווקא על רקע פרשיות המילואים הקודמות, בהן טורח הכותב לתאר את כל מה שאירע, ועל רקע זה שפרק שלם בספר שמות (פרק כט) מוקדש לציווי האלוקי, מדוע דווקא היום השמיני נאמר מפי משה ללא ציווי?

מהו תאריכו של היום השמיני?

בשמות מ נאמר: "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד" (ב). האם זהו יום ההקמה, או שזה היום השמיני, כאשר יום ההקמה הוא היום הראשון למילואים? במונחים קלנדריים, השאלה האם מדובר ביום א' בניסן או ביום ח' בו?

ג. שאלה קשה נוספת, היא שאלת היחס בין המובטח כאן על ידי משה לבין הפסוקים האחרונים של ספר שמות. שם נאמר:

(לד) וַיִּכַּס הָעֵנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן:

(לה) וְלֹא יָלַד מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עֲלָיו הָעֵנָן וּכְבוֹד ה' מָלֵא הַמִּשְׁכָּן:

(לו) וּבַהֲעֵלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם:

(לז) וְאִם לֹא יֵעָלֶה הָעֵנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד יוֹם הָעֲלֹתוֹ:

(לח) כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאִשׁ תִּהְיֶה לִילָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם (שמות מ).

פסוקים אלה מתארים את גילוי כבוד ה' במשכן, מיד לאחר שסיים משה את הקמתו, וללא קשר ליום השמיני. לעומת זאת, בפרשת שמיני נאמר שכבוד ה' יתגלה רק לאחר קיום מצוותו של משה: "זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיִּרְא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'". מהו היחס בין שני הכתובים? לכאורה כבוד ה' כבר שכן במשכן, ואם כך, מהו זה שמבטיח משה בפרק ט' של ספר ויקרא? מהו החידוש כאן?

כנספח לשאלה זו יש לשאול על זמן ציווים של פרקי הקרבנות בראשית ויקרא: פרקים א' עד ה'. כותרתם מעידה שהם נאמרו מאהל מועד. אם רק עכשיו בפרק ט' של ויקרא יורד כבוד ה' למשכן, הרי שפרקים אלה מאוחרים לדיבור, או שנאמר שה' דיבר עם משה בלא ששרה הכבוד באהל מועד, או על ידי עמוד ענן שירד פתח אהל מועד וכדו'. בכל אופן, מסדר הפסוקים נראה כאילו הדיבור והציווי על הקרבנות קודם ליום השמיני, ואם כן הדרה קושיה לדוכתא: מהו היחס בין גילוי כבוד ה' שראוהו כל ישראל, כנזכר בפסוק האחרון של ספר שמות, לבין גילוי כבוד ה' המובטח על ידי משה ביום השמיני?

שאלות אלה העסיקו, כאמור, את המפרשים, והרוצה להרחיב יעין בפירושים על הפסוקים המצוטטים (למשל: רמב"ן שמות לט, ב).

אנו ננסה להתמודד עם השאלות לפי דרכנו.

ב. גילוי כבוד ה' על המשכן ועל המזבח

עוד בתחילת הציווי על המשכן, מוצגת השראת השכינה בו כתכליתו:

"וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם" (שמות כה, ח).

מעבודת המשכן לאחר הקמתו. כידוע, פרשה זו יש לה אחות תאומה בספר במדבר, בין שאר קרבנות הציבור הקבועים, ואין בדברים שלפנינו כאן חידוש. לא היינו חסרים דבר לו הייתה כתובה רק הפרשה שם. ומכאן שהשאלה עוד מתחזקת, כלומר: מיקומה הטבעי של פרשיית התמיד הוא בספר במדבר, בין שאר הקרבנות. אין ספק שהציווי פה נאמר לשם סיבה מיוחדת, ולא לשם הוראת פרטי הלכות התמיד. ואם כן, מהי הסיבה לכך?

במבט ראשון ברור שהציווי על המזבח מתקשר לקידוש המזבח עליו דובר בסוף פרק כט, לפני כן. זאת ועוד, גם פסוקי הסיכום מייחסים מקום מיוחד למזבח: " וְקִדְּשִׁיתִי אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת אֹהֶל וְאֶת בְּנֵי אֶקְדָּשׁ לְכַהֵן לִי:

התורה מדברת על קידושם של שלושה דברים:

- אהל מועד
- המזבח
- אהרון ובניו

למזבח יש מעמד וחשיבות בפני עצמו, והוא איננו חלק מהמשכן. מבחינה רעיונית הדבר ברור: גם לפני היות משכן היו מזבחות. אברהם או יעקב בונים מזבחות. ישראל בונים מזבח מתחת להר סיני. אין קשר הכרחי למשכן, וגם לא לרעיון השראת השכינה :

"בְּכֹל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֵּר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ" (שמות כ,כ).

גם המשכן אינו קשור באופן הכרחי למזבח. עיקר מטרתו: "לשכני בתוכם". הרי הוא כבית לשכינה. אפשר לומר:

המזבח – צורך הדיוט הוא. אנו מקריבים קרבן כדי לכפר, להודות או לבקש רחמים.

המשכן – צורך גבוה הוא. איווה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים.

אלא שהתורה קושרת את שניהם יחד. המזבח נמצא מול פתח אהל מועד. אנו מקריבים לה' לא בכל מקום ואתר, אלא רק ליד ביתו, ושם הוא מקבל את קרבנותינו. התורה מתארת כאן, פרק כט, את ההתגלות הכפולה – למזבח ולמשכן :

(מב) עלת תמיד לדותיכם אֲשֶׁר אֹנֵד לְכֶם שְׁמָה

פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְפָנַי ה' לְדַבֵּר אֵלַיךְ שָׁם:

(מג) וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי:

לדעתי יש בשני פסוקים אלה מבנה כיאסטי פשוט: האבר הראשון והאחרון מדברים במזבח, ואם כך הביטוי "וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי" מכוון למזבח.

האבר השני והשלישי, המדברים על היוועדות, עוסקים באהל מועד עצמו. קביעה זו נובעת מהיותם פסוקית לוואי של הביטוי: "אֹהֶל מוֹעֵד לְפָנַי ה'".

הדברים מבוארים יותר לקראת סוף הציווי, בפרשתנו. בשמות כט מצווה ה' את משה על מילואי הכוהנים, קרי: הכשרתם לכהן, ועל הכנת המשכן לעבודה על ידי משיחה וקידוש:

"וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי..." (כט,א)

בסוף הפרק מורחב רעיון הקידוש גם למזבח :

"(לה) וְעִשִׂיתָ לְאֹהֶל וּלְבְנָיו כָּכָה כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְךָ שְׁבַעַת יָמִים תִּמְלֵא יָדָם:

(לו) וּפַר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכֹּהֲנִים וְחֲטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶךָ עָלָיו וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:

(לז) שְׁבַעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְּשִׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קָדֵשׁ קְדָשִׁים כָּל הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ".

כלומר: יש קורלציה בין הכשרת הכוהנים והכשרת המזבח, שניהם נעשים במשך שבעת ימים. הדבר מתקבל על הדעת, שהרי עיקר עבודתם של הכוהנים היא על המזבח, וזהו שירותם העיקרי. הפרשה העוקבת לציווי על המילואים היא פרשת התמיד, שאחריה באים כמה פסוקי סיכום:

(לח) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד:

(לט) אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם:

(מ) וְעֶשְׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כֶּתִית רְבַע הַהֵין וְנִסְדָּךְ רְבִיעֵת הַהֵין יַיִן לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד:

(מא) וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וּכְנִסְכָּה תַעֲשֶׂה לָהּ לְרִיחַ נִיחַח אִשָּׁה לַ-ה':

(מב) עלת תמיד לדותיכם פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְפָנַי ה' אֲשֶׁר אֹנֵד לְכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלַיךְ שָׁם:

(מג) וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי:

(מד) וְקִדְּשִׁיתִי אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת אֹהֶל וְאֶת בְּנֵי אֶקְדָּשׁ לְכַהֵן לִי:

(מה) וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:

(מו) וְיָדַעְוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם:" (פרק כט)

הציווי כאן על התמיד חורג מהמסגרת התמאטית של ספר שמות כולו. ספר שמות מתאפיין בכך שהוא עוסק בהכנה לקראת בניין המשכן, ולא בתוכנו. לזה נועד ספר ויקרא. פרקים ו'-ז' של ספר ויקרא העוסקים בתורת הקרבנות, ונאמרו - לפי הכתוב בסוף פרק ז' - בהר סיני, נמצאים למרות זאת בספר ויקרא מפני שענייני הקרבנות הקבועים מקומם תמיד אחרי הקמת המשכן ולא לפניו. והנה כאן מצווה התורה על פרשת התמיד, שהיא חלק

תכלית היום השמיני. סדר הקרבנות הבאים לפי ציווי ביום השמיני מטרתו לאפשר את גילוי כבוד ה'.⁵ אמנם היו קרבנות שבאו על המזבח לפני גילוי כבוד ה' ביום השמיני, אך אלה מטרתם הייתה לקדש את המזבח ולהכשירו.

ג. מהו הכבוד?

משה רבינו מבטיח לעם: "וַיִּרְא אֱלֹהִים כְּבוֹד ה' וַאֲף ה' אמר: "וַיִּקְדָּשׁ בְּכַבְדִּי". למה הכוונה?

"כבוד ה'": הופעה ע"י אש וענן

כבר הראינו במקום אחר⁶ שכבוד ה' הוא הופעתו על ידי אש. כך לשון הפס': "וּמִרְאָה כְּבוֹד ה' כָּאֵשׁ אֲכָלֶת בְּרֹאשׁ הַקֶּהָר", וכך מוכח ממקומות רבים. הכבוד הוא אור בוקק או אש. נצטט את דברינו מהשיעור על פרשת בשלח:

ה' מתגלה תמיד באש מתוך הענן. הענן מסתיר ומכסה את האש בתוכו. ניתן להניח שהענן הוא תוצאה של גלי החום ולחות שנמצאים מסביב לאש. אין המדובר בענן של מים דווקא. נזכור שלמקרא לשונות שונים כשהוא מתאר את הענן: ערפל, עשן ועוד.

תיאור מובהק וברור יחסית יש לנו בספר שמות בתיאור שכינת הכבוד על הר סיני ואח"כ בירידת הכבוד לשכון על המשכן. בין שני התיאורים יש הקבלה ספרותית מובהקת והם מתייחסים זה לזה, ולכן ראוי לעמוד על התקבולת:

שמות כ"ד – הר סיני	שמות מ' – אהל מועד
וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת הַקֶּהָר	וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי	וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן
וַיִּכְסֶהוּ הָעֲנָן שְׁשַׁת יָמִים	כִּי עָנָן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם
וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מֵתוֹךְ הָעֲנָן	וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה (ויקרא א,א)
וּמִרְאָה כְּבוֹד ה' כָּאֵשׁ אֲכָלֶת בְּרֹאשׁ הַקֶּהָר	וְאֵשׁ תִּהְיֶה לִּלְהַבּוֹ

השכינה במשכן לתוצאה כמעט הכרחית של תהליך מאגי שהתרחש בשבעת ימי המילואים; ואין הדבר כך. השראת השכינה תלויה ברצונו החופשי של ה', ורק אם ימצא את עמו ראוי לכך - הוא ישרה את שכינתו בתוכם.

אמנם מטרת בניית המשכן ומטרתם של שבעת ימי המילואים הן היום השמיני והתגלות ה' במשכן, אך לא ניתן לצוות על יום זה. יום זה נשאר נעלם עד שיעלה ברצונו של ה' להיכנס ולדור במשכן שבנו לו בני האדם. להבנתנו, חלק מהותי מהתגלות ה' הוא ההפתעה שבעניין. אדם יכול להכין את עצמו להתגלות, לשאוף אליה ולהכין את הקרקע למימושה - ועדיין התגלות תלויה ועומדת. משבאה, היא פורצת בפתאומיות וללא התראה, ולאדם - עם כל מוכנותו הנפשית - לא נותר אלא להתפעם ולהודות: "וירא כל העם וירגו ויפלו על פניהם" (ט', כד). (מתוך ארכיון ביהמ"ד הוירטואלי, ליד ישיבת הר עציון).

5 לגבי השימוש בקרבנות אלה דווקא, אפרש בעז"ה במקום אחר.

6 שיעור לפרשת בשלח

כלומר, מדובר על שתי התגלויות : באהל מועד, ובמזבח¹.

אם נתבונן בהמשך הכתובים וננסה לראות כיצד מתקיימת הבטחת ה' זו, יעלו הדברים כך :

"וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן:

וְלֹא יָלַד מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן". (שמות מ, לד-לה)

אכן, התגלה ה' באהל מועד. וכפי שנאמר מטרת ההתגלות באהל מועד: "היוועדות". אמנם לא יכול משה לבוא אל אהל מועד, כפי שלא יכול היה לבוא אל הר סיני כששכן עליו הכבוד (ראה שמות כד)², עד שקרא לו ה': "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", ככתוב בראשית ספר ויקרא.

אבל התגלות כבוד ה' על המזבח, כפי שהובטחה בסוף פרק כט, במילים: "ונקדש בכבוד", עדיין לא אירעה.

ומכאן תשובה לכמה משאלותינו הקודמות. משה רבנו ידע שה' יקדש בכבודו גם על המזבח, שהרי כך פירש לו ה' עוד בהר סיני, כפי שראינו. הוא ראה כיצד ה' משרה שכינתו על הבית, ואז ידע שיש להתחיל בהכנה לקראת חנוכת המזבח. חנוכת המזבח תלויה באיתערוותא דלעילא, קרי: בהופעת הכבוד. נראה שאין להוציא את הכתובים מסדרם ללא סיבה חזקה, ואם כן יהיה סדר העניינים כך:

השלמת בניין המשכן (שמות לט).

גילוי כבוד ה' במשכן (א' ניסן) (שמות מ).

הציווי על הקרבנות (שהוא קודם לגילוי כבוד ה' במזבח, כדי שיהיה מוכן לעבודה) (ויקרא א-ה).

המילואים (ויקרא ח-ט).

היום השמיני וגילוי כבוד ה' במזבח (ח' ניסן) (ויקרא ט-י)³.

משה רבנו ידע אם כן שה' צפוי להתגלות במזבח⁴. זו התשובה על שאלתנו בתחילת השיעור: מנין יידע משה את

1 הביטוי: ונקדש בכבודי יכול להתפרש גם על המשכן, אבל הופעתו בסיפא של משפט שראשיתו המזבח נראה שמלמדת על הכוונה שההתגלות אינה רק באהל מועד אלא גם במזבח.

2 כך ביארו כמה מן הראשונים. ראה ראב"ע כאן וספורנו.

3 אנו נוקטים כאן כשיטה אחת מבין שיטות המפרשים. הבעיה של התאריכים היא סבוכה, וקשורה גם לפסוקים המתארים את חנוכת המשכן והמזבח בספר במדבר. הכרעתנו למעלה מנומקת בהבנת מהלך הדברים כפי שתוארה, וראה גם להלן.

4 באופן שונה, כמעט הפוך, פירש ידידי ורעי הר' יונתן גרוסמן, מתוך הנחה שהציווי על היום השמיני חסר לחלוטין, ותוך הזנחת העובדה שמשם רבנו מצוה כאן מדעתו, וכך דבריו: "לאור הבנה זאת, ניתן לחזור ולענות על השאלה שהצבנו בפתיחת דברינו. נראה שחסרונו של היום השמיני בציווי שבספר שמות מבקש לבטא את העובדה שאין שום ביטחון שהיום הזה אכן יתרחש! עם ישראל יכול לעשות ככל אשר צונו - להשתדל בבניית המשכן, לקדש את כלי המשכן ולהכשיר את הכהנים העובדים בו, ועדיין התגלות ה' וכניסתו למשכן נשארים תלויים ועומדים עד לרגע שבו ה' יחליט לעשות זאת. באופן מהותי, לא ניתן לצוות על היום השמיני לפני שהמשכן נבנה ולפני שבעת ימי המילואים. ציווי מעין זה היה הופך את השראת

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֱל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת
הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם:

ומוסיף רשב"ם:

"כי צדד?" על ידי ש: (כד) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלְּפָנֵי ה' וַתֹּאכַל
עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל הָעָם
וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם:

כלומר: תיאור יציאת האש הוא ביאור פנימי של הפסוק
למה שנאמר לעיל: "וירא כבוד ה'" דהיינו: על ידי שיצאה
האש ואכלה את העולה והחלבים נראה כבוד ה' לעם ומיד:
"ויראו ויפלו על פניהם". הצורך בביאור כאן אינו מפני
שהתורה רוצה לזהות את הכבוד עם אש, שהרי זה הוא דבר
פשוט, כמבואר לעיל. התורה רוצה לתאר את המסלול
המדויק של יציאת האש מלפני ה' עד למזבח, ובכך החידוש.

לסיכום: כבוד ה' (הנראה כאש) היה שוכן כבר במשכן,
כנאמר בסוף ספר שמות (ויכבוד ה' מלא את המשכן), "ואש
תהיה לילה בו". בכך נתקיימה ההבטחה שישכון ה' באהל
מועד, אך עדיין לא התגלה ה' על המזבח והראה שהוא
מקבל בו את קרבנות ישראל. כאן הושלמה ההתגלות כיוון
שהאש יצאה החוצה אל המזבח. בכך גם הופקעה חווית
גילוי השכינה מן האזטריות שלה. הגילוי באהל מועד הוא
מטבעו פרטי ורק למשה או לאהרון הראויים לשמוע את
דבר ה'. הגילוי במזבח, הבא בעקבות קרבן הוא שוויוני,
מיועד לכולם ומתאים למדרגת כולם.

ההקבלה ברורה. ה' שכן על הר סיני. כבוד ה' שוכן בתוך
הענן. הביטוי כבוד ה' משמעו: גילוי שכינתו. מובן שיש לו
כל מיני פונקציות ובהקשר זה בעיקר דיבור. אבל כיצד הוא
ניכר לעומדים מולו? מבאר הכתוב: "כָּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאֵשׁ
הָהָר", כלומר: כבוד ה' נראה כאש. האש מכוסה בענן. כבוד
ה' קורא למשה, שלפני כן לא יכול לגשת. באהל מועד
(מ,לה) הדברים נאמרים במפורש: "וְלֹא יֵלֵךְ מִשָּׁה לְבוֹא אֶל
אֱהֱל מוֹעֵד", מדוע? "כִּי שָׁכַן עֲלָיו הָעֲנָן". איזה הסבר זה?
מדוע הענן מונע ממנו לבוא? התשובה מצויה בסיפא
דקרא: "וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן". משה מנוע מלבוא מפני
כבוד ה' שהוא אש! כך מתפרש גם בפסוק לח: "וְאֵשׁ תִּהְיֶה
לִילָה בו". בו דייקא! שהרי לעיל נאמר שהענן מכסה ולכן
מדויק: "כִּי עָנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם". אבל הכבוד "מְלֵא אֶת
הַמִּשְׁכָּן", ולכן: בַּיּוֹם מְמִילָא אֵין מִשָּׁה יִכּוֹל לְהִיכַס. אותה
סיבה עצמה היא המונעת ממנו לבוא אל ה' בהר שהרי
מראה כבוד ה' כאש אוכלת. זהו ביטוי של איום: "כִּי ה'
אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֶלֶת הוּא אֶל קְנָא" (דברים, ד,כד). זהו התיאור
המלא של ההתגלות גם בהר סיני וגם במבוא להשראת
השכינה באהל מועד. המבנה הוא מוגדר:

כבוד ה' הנראה כאש מתגלה כשהוא מסוכך ע"י ענן.
הענן מבחוץ והאש מבפנים. הענן מעל המשכן והאש בו.
מעתה: הפסוק האחרון של ספר שמות המתאר את התגלות
הענן ביום והאש בלילה נאמר מנקודת המבט של העם
הצופה. מבחינה אובייקטיבית האש (הכבוד) והענן שורים
שם כל הזמן, ביום ובלילה.

נשים לב גם להקבלה הבאה:

שמות יג - אצלנו	שמות מ - בסוף הספר
וה' הלך לפניכם	ויכס הענן את אהל מועד ויכבוד ה' מלא את המשכן
יומם - בעמוד ענן לנחתם הדרך	כי ענן ה' על המשכן - יומם
ולילה - בעמוד אש להאיר להם	ואש תהיה - לילה - בו

נמצאנו למדים: באותו אופן בו התגלה ה' בצאתם
ממצרים התגלה להם על הר סיני, ובאותה דרך עצמה
התגלה באהל מועד. וכשם שבשני המקומות האחרונים
נתגלה כבודו כאש בתוך ענן, כך גם בראשון. ומכאן שלא
שני עמודים הם אלא אחד. אלא שביום נראה הענן, ובלילה
ניכרת האש. וכך נחתם אותו פסוק החותם גם את כל
הספר: "לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִסְעֵיהֶם".

"כבוד ה'" ביום השמיני

משמעות ההבטחה "וירא אליכם כבוד ה'", בראשית
פרשת שמיני, האמורה על היום השמיני, היא אם כן
מדויקת: אש ה' תיגלה לעיניכם. רשב"ם מסביר כך את
הפסוקים המתארים להלן את התגלות ה' כשהוא מוסיף
מילה אחת בלבד:

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולתמיר גרנות, תשס"ז
נערך על ידי צוות בית המדרש הירטואלי

בית המדרש הירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
אתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
אתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואר: office@etzion.org.il
